

DE LAATSTE LENTE...

Op 11 mei 1940 vielen, als slachtoffers van de oorlog, Paula en Olav Geerts

Dirck SURDIACOURT

Mei 1940. Het is oorlog!... De achttienjarige Paula Geerts (1922-1940) fietst gejaagd naar huis, van 's Hertogenbosch naar Roosendaal, 80 km ver. 'Paula is hier, God zij dank!' prevelt moeder, nu de kinderen veilig thuis zijn. Een dag later, 11 mei, beginnen onverwacht luid de sirenes te loeien. Snel lopen Paula, broer Olav en moeder naar de nabijgelegen schuilkelder als de eerste bommen vallen...

De wereld lag open voor een meisje van achttien ... (Boekomslag van Mijn Dagboek, Paul Brand's Uitgeversbedrijf, Hilversum, vijfde druk)

"De eeuwigheid was het nu.
Ik heb één lange dag de zon gedronken.
Is een dag zon meer dan een glas wijn?
Gevuld, geleegd. In de Eeuwigheid verzonken.
En zal nooit meer genoten zijn!"¹

De Geraardsbergse roots van Paula Geerts...

Wat hebben deze feiten met Geraardsbergen te maken? Op zichzelf niets, ware het niet dat Paula's moeder, Maria Gislena D'Haese² in Geraardsbergen is geboren. Paula's grootvader langs moeders kant is Hippolyte D'Haese, afkomstig van Zottegem. Hippolyte is als bakker begonnen in Idegem omdat haar grootmoeder, Maria-Francisca de l'Arbre, van Idegem is. Het jonge gezin verhuist al snel naar de Vredestraat nr. 2 in Geraardsbergen waar ze een bakkerij hebben. Meer bekend in de Geraardsbergse

Vlaams-nationalistische middens zijn Paula's nonkels (moeders Maria's broers) Albert en Frans D'Haese. Tijdens hun studententijd in Leuven geraken de Vlaamsgezinde D'Haese's in de jaren 1910 bevriend met Arthur Geerts uit Melsele³. De vriendschap is hecht en op uitnodiging van de broers komt Arthur al eens naar Geraardsbergen waar hij ook andere Vlaamsgezinde jongemannen als Arthur Broeckeaert of Fabiaan Achtergael ontmoet. Beide ouders komen uit een Vlaamsgezind nest en dat heeft zij in haar in opvoeding meegekregen: "Alles voor Vlaanderen, Vlaanderen voor Christus". Daarom werk ik, daarom. Ik hoop, dat ik bereiken zal."

G		3745		HOOFD			
Volgnummer.	Dagtekening en jaar der inschrijving.	FAMILIENAAM. (Familiennaam der vrouw.)	VOORNAMEN. (Indien gescheiden.)	W. (wettelijk)	Dagtekening en jaar der geboorte.	Geboorteplaats. (Met aangeefte der parochie waar de overleden, van het kind over overleden.)	Burgerlijke Staat. H. (getrouwd) W. (weduwe) B. (geen, niet echt)
1.	17 okt 1892	Geerts	Arthur Marie Firmin		17 okt 1892	Melsele	
2.	17 okt 1892	D'Haese	Maria Gislena		17 dec 1892	Rosendaal	
3.	17 okt 1892	Geerts	Paula Gislena		17 okt 1922	Rosendaal	
4.	17 okt 1922		Olav		17 okt 1922	Rosendaal	

De familie Geerts in het bevolkingsregister

1. Paula Geerts in haar dagboek, 24 maart 1938.
2. Maria Gislena D'Haese is te Geraardsbergen geboren op 17 december 1892 en te Roosendaal overleden op 16 augustus 1960. Zij was tertiarius en lid van verschillende kerkelijke genootschappen. [Tertiarius, benaming voor leden van een derde orde (een orde die volgens een verzachte regel van een kloosterorde seculier of regulier leeft, bijvoorbeeld tertiarius van de dominicanen)].
3. Doctor Arthur Marie Firmin Benjamin Geerts, geboren te Melsele op 9 maart 1889 en overleden te Roosendaal op 6 mei 1972.

Huwelijksfoto van Arthur Geerts met Marie D'Haese, 19 april 1921. (Foto L'Haire)

Na de Eerste Wereldoorlog breken moeilijke tijden aan voor wie tijdens de oorlog aan de vervlaamste Hogeschool van Gent gestudeerd heeft. Aan geen enkele universiteit mogen ze hun studies verder afmaken. De naoorlogse anti-Vlaamse hetze tegen al wie aanleunde bij de *Flamenpolitik* van de Duitse bezetter verplicht Geerts naar Nederland uit te wijken. De vraag naar leerkrachten was er bijzonder groot en vrij snel vindt hij te Venray, nabij Venlo, een opdracht in het onderwijs. Hij wordt leraar klassieke talen aan het Ursulinen-gymnasium Jerusalem. De toekomst is hoopvol voor de jonge Geerts en niets lijkt hem nog in de weg te staan om een nieuw bestaan op te bouwen. De bezoeken aan Geraardsbergen blijven echter niet zonder gevolgen. Thuis bij de D'Haese's ontmoet hij ook dochter Maria voor wie hij al snel meer dan vriendschap voelt. Het zal echter nog tot begin 1921 duren vooraleer Arthur en Maria op 19 april 1921 in Geraardsbergen trouwen. Maria volgt haar man naar Venray om in juli van datzelfde jaar nog te verhuizen naar Roosendaal.

Op 11 februari 1922 wordt hun eerste kindje Paula Sophia Oda Maria geboren. Het jaar daarop, op 16 juli 1923, breidt het gezin uit met de geboorte van Olav Maria Lieven Bavo.

Hoewel ze in Nederland wonen, gaat het gezin regelmatig op bezoek bij de familie Geerts in Melsele. De kinderen brengen er bij hun grootmoeder, Arthurs moeder, Sophia Van Aelbroeck regelmatig hun vakanties door. Ook Geraardsbergen, dat dan wel wat verderaf ligt, is een vaste bestemming, maar minder vaak. Steevast verblijven zij dan bij tante Madeleine (1885-1974), de ongerouwde zus van haar moeder, die in de Vredestraat een kruidenierswinkel heeft.

Een meisjesdagboek

De kinderen krijgen van thuis uit een katholieke opvoeding en beiden gaan naar een katholieke school. Paula is van 1933 tot 1939 leerlinge in het St. Gertrudislyceum in Roosendaal. Daar is ze ook praeses van de leerlingenvereniging In Vinea Domini (in de Wijngaard des Heren), afgekort het I.V.D.. Van haar 14de (juli 1936) tot haar 16de (juli 1938) houdt ze een dagboek bij dat ze angstvallig overal met zich meedraagt, zodat niemand de kans krijgt het (per toeval) te lezen. Ook vader of moeder niet. Haar schoolresultaten zijn bijzonder goed en in 1939 schrijft zij zich in als studente in de Letteren aan de Katholieke Universiteit van Nijmegen.

"Mijn Heer en mijn God!... Dood, alle twee!"

In januari 1940 stuurt Paula nog een kaartje naar grootvader Hippolyte in Geraardsbergen om hem een 'Gelukkig Nieuwjaar' te wensen. Zij schrijft hem dat ze met Pasen een maand vakantie heeft en als het mooi weer is, komt ze hem misschien bezoeken. Op 11 februari wordt ze 18 jaar en dat wordt uitbundig gevierd in familiekring.

Bij grootmoeder Sophia Van Aelbroeck

Het zijn echter onrustige tijden en men spreekt van een nakende oorlog... De vrees wordt helaas werkelijkheid. Het is oorlog! Op 11 mei 1940, om 16.30 uur, aan de vooravond van Pinksteren wordt het station en de spoorweg van Roosendaal gebombardeerd. De avond voordien schreef Paula nog in haar dagboek: *"Nachtelijk luchtgevecht meegemaakt te 's Hertogenbosch. Te 6 uur per fiets naar huis gevlucht. Te 9 uur thuis: Bij moeder! Gered! Oorlog! Krieg."*⁴ De sirenes loeien hard. Paula, Olav en moeder lopen gehaast naar de schuilkelder op de hoek van de Ludwigstraat met de Vincentiusstraat. Eén van de vele bommen valt bij hun woonhuis aan de Ludwigstraat nr. 3. Ze worden geraakt door granaatscherven. Men zei dat Paula en Olav niet meer geleden hadden, *"zij waren ineens dood geweest..."*, moeder Maria is ernstig gewond.

"Ze stonden in den Mei van hun leven..."

Het is niet te begrijpen. De oorlog is onmeedogenloos. Hoewel iedereen dacht aan het behoud van eigen leven voelde de gemeenschap mee in de im-

4. Onbekend weekblad, *Van Week tot Week*, Paula Geerts, 8 december 1940. Het artikel is ondertekend met de initialen A.v.D..

V.l.n.r.: Paula, moeder Maria, vader Arthur en broer Olav
(Familedocumenten Olav Geerts).

mense droefheid van vader en moeder Geerts. Tragisch is het! De begrafenisplechtigheid vindt dan ook onder ruime belangstelling plaats op 25 mei 1940 in de Sint-Janskerk te Roosendaal:

“Vrijdag- en Zaterdagmorgen hadden in de St. Janskerk te Roosendaal plechtige uitvaartdiensten plaats voor een drietal slachtoffers van het bombardement, n.l. des Vrijdag voor mej. Dra, H. M. Rijkholt, in leven leerares aan het ‘St. Norbertuslyceum’ aldaar, en des Zaterdags voor mej. Paula Geerts, studente oude talen te Nijmegen, en voor haar jongeren broer Olav Geerts, leerling van het St. Norbertuslyceum, de beide eenige kinderen van den heer dr. Geerts, leeraar Grieks aan de R. K. Lycea te Roosendaal.”

Een plechtige uitvaartdienst wordt gecelebreerd op zaterdag 25 mei te half tien in de St. Janskerk voor de zielerust van Paula en Olav Geerts.⁵

Mijn dagboek

Nog dat jaar publiceert Klimop, het

orgaan van de studentenvereniging van het Sint-Gertrudis Lyceum, waar Paula haar humaniora heeft gevolgd, met toestemming van vader Geerts, haar dagboek. Het beroerde zoveel mensen dat het al snel na de publicatie in Klimop onder de titel Mijn Dagboek in boekvorm wordt uitgegeven. In tal van katholieke dagbladen verschijnt menig recensie⁶ en worden talrijke fragmenten uit haar dagboek geciteerd als voorbeeld voor de jeugd om na te volgen. Enkele recensenten schrijven dat het een meisjesdagboek is, geen hoogstaand literair werk, maar toch, voor haar leeftijd, zo intens en indringend... Een zekere A.v.D. schrijft in december 1940:

“Het bevat betrekkelijk weinig historische wetenswaardigheden, en toch staan er precies de trekken in geteekend van de hedendaagsche katholieke jeugd, haar dromen en haar idealen, haar vooruitzichten op het maatschappelijke leven, haar reactie op de culturele werkelijkheid.”

Haar dagboek bevat inderdaad amper historische wetenswaardigheden. Opvallend is dan ook de beschrijving van haar ontmoeting met Stijn Streu-

Nieuwjaarswensen voor 1940 van Paula aan grootvader Hippolyte D'Haese
(Familedocumenten Olav Geerts).

5. De Tijd, godsdienstig-staatkundig dagblad, 28 mei 1940.

6. Noordbrabantsch dagblad het huisgezin, 28 februari 1941; De Tijd, godsdienstig-staatkundig dagblad, 18 december 1940; Limburgsch dagblad, 05 maart 1941; Het Vaderland: staat- en letterkundig nieuwsblad, 11 januari 1941, p. 2; De Maasbode, 24 december 1940.

vels in de zomer van 1937. Tijdens haar vakantie in Geraardsbergen, zoals altijd bij tante Madeleine, neemt dr. Broeckaert en Peter Mertens haar mee op bezoek bij Streuvels. Met de fiets rijden ze door het Vlaamse landschap naar Ingooigem.

Op 24 augustus 1937 schrijft ze hierover in haar dagboek:

"Bij het lezen van Streuvels was in mij 't plan gerijpt den grootsten prozaschrijver van Vlaanderen in zijn 'Lijsternest' te gaan bezoeken. Op een mooie zomermorgen, die de lage weiden van de dalen in de mist hulde, ben ik er door het heuvelland van Vlaanderen naar toegesiet in angstige spanning. Zou ik Streuvels te zien krijgen? De Pillecijn vertelt, dat Streuvels dikwijls hinderlijke bezoeken van zich afbijt. 'n Dokter hoorde ik vertellen (dr. Arthur Broeckaert), dat hij in z'n jeugd eens vijf uur lang in de graskant gelegen had, zonder er in te slagen den schrijver even te zien".⁷

Die dag kan voor haar niet meer stuk als ze in de warme namiddag in Ingooigem aankomen en op de Kleitkop, verscholen achter struiken en bomen, het huis van Streuvels ontwaren. Zij wist via dr. Broeckaert dat je bij hem niet zo maar naar binnen wandelt, maar die dag maakt ze kennis met de grote Streuvels binnen de muren van Het Lijsternest. In enkele zinnen typeert ze de 62-jarige schrijver:

"Voor een man van 62 jaar is hij nog buitengewoon kras en lenig. Zijn bewegingen zijn snel, zijn gebaar is kort en spontaan. Stroef staat het streuvelhaar op het wilskrachtige hoofd met de diepe glanzende ogen. Zijn handen zijn sterk en pezig. Met een krachtige handdruk verwelkomde hij ons en ons verzoek om hem, de zijnen en zijn Lijsternest te fotograferen, werd lachend ingewilligd. Streuvels was even goed gehumeurd als het weer."⁸

Zalig aandenken aan Paula en Olav Geerts (Familielocumenten Olav Geerts).

Brief van Streuvels aan Paula's vader Arthur Geerts

Dr. Broeckaert was nog niet lang terug uit Frankrijk⁹ als hij een exemplaar van Mijn Dagboek in handen krijgt (wellicht via de fa-

milie D'Haese) en het naar Streuvels opstuurt die er aanvankelijk niet op reageert en eigenlijk geen interesse be-
toont.¹⁰ Als Broeckaert een tijdje later naar het boekje informeert antwoordt Streuvels dat hij het in zijn bezit heeft maar het nog niet heeft kunnen

7. P. GEERTS, *Mijn dagboek*, Roosendaal, 1941, p. 23.

8. *Ibidem*, p. 24.

9. Zie zijn oorlogsdagboek *Gejaagd door de Stukas* uit 1941.

10. Dr. Broeckaert is sterk onder de indruk van het dagboek. Hij schrijft er een recensie over met als titel: "'Mijn Dagboek'. Fijn afgestemd werk van een Roosendaalsch meisje, dat in de oorlogsdagen uit het leven werd gerukt". De naam van de krant en de verschijningsdatum is ons niet bekend.

lezen. De reden ligt voor de hand want: "een meisjes-dagboek, we kennen dat...". Zo krijgt hij er regelmatig toegezonden. Toen hij zich echter realiseerde wie Paula Geerts was, is hij het dagboek gaan lezen. Niets dan lovende woorden. Op de vooravond van Kerstmis 1940 schrijft hij aan Broeckaert: "Het Dagboek zelf is een admirabel ding, 't Beste in zijn genre dat ik ooit gelezen heb. [...] Maar wat eene opmerkingsgave! Ik heb al meer het relaas te lezen gekregen van 't geen bezoekers hier in huis gezien en opgemerkt hadden – meestal mis, verkeerd of gefantaseerd – maar hier is het tot in de puntjes juist en volledig. Het is me vooral een troost en een genoegen uit het dagboek te vernemen dat mijn werk zulk een meisje welgevallig is geweest en zij het de moeite waard heeft geacht het in haar dagboek neer te schrijven. [...] voor de ouders is dat Dagboek de schoonste erfenis die zij van eene dochter kunnen verwachten – iets om fier over te zijn. Ik schreef het aan den heer Geerts. [...] Dat Dagboek bewaar ik als een kostelijk bezit en met een pieteitvol aandenken."

Ik schreef het aan den heer Geerts

In 1969 publiceert de leerlingenvereniging I.V.D. in haar tijdschrift *Klimop*¹¹, Streuvels' brief van december 1940 aan Arthur Geerts. De tekst komt in grote lijnen overeen met de getypte brief die hij aan zijn "Waarde Vriend" dr. Broeckaert heeft gestuurd.¹²

Waarde Heer Geerts,

Ik heb lange tijd gearzeld om U te schrijven – ik had er de moed niet toe "Mijn dagboek"??? Iets van een meisje – Backfish? Gelijk ik er meer toegezonden krijg. Ik legde het aan kant. Toen ben ik gaan nadenken: Geerts? Roosendaal?? "Dat bracht mij iets in mijne herinnering, zonder juist te kunnen bepalen wát. Eerst als ik die foto bekeken had en de eerste bladzijde, ging er mij een licht

op: ik herinnerde mij plots heel duidelijk dien heugelijken zomernamiddag, met het bezoek van dr Brouckaert en Peter Mertens¹³ ... en twee jonge mensen, – een meisje en een jongen. Maar tevens sloeg mij de schrik om het hart.

Ik heb toen natuurlijk, en met stijgende belangstelling en ontroering het dagboek gelezen – admirabel! En tevens tragisch. Ik mag er niet aan denken. Wat een slag voor de ouders! Twee geliefde wezens in den bloei van het leven, en met welk een verwachting, op zoo'n manier te moeten verliezen!

Wij ook hebben ons deel gekregen bij de beschieting, den schrik doorstaan, het huis half ingeschoten, verplicht geweest te vluchten, alles geplunderd en puine teruggevonden, maar we hebben ons altijd getroost met de gedachte; we leven nog, niemand getroffen! Ik zal maar niet trachten te troosten – er is geen andere troost tenzij de herinnering aan een flinke jongen en aan een buitengewoon begaafd meisje... met de bedenking of het voor haar misschien niet best is dat ze geen kennis heeft moeten maken met "het leven", dat ze jong gestorven de desillusies van het leven niet heeft moeten ondergaan! Dat zij zulk een dagboek achtergelaten heeft, is de kostbaarste erfenis die ouders van een kind kunnen verwachten. Dat is nu een echte, argeloze en oprechte "Biblebiecht", helemaal voor haar zelf geschreven, zonder de minste pose en zonder het inzicht van mooischrijverij, of het aan iemand te laten zien Daarom leest men het met een zekeren schroom en doet het aan als een ontheiliging – zoo zuiver en rein, en toch kloek en karaktervol legt zij er haar hart en gemoed in bloot. En wat een fijne opmerkingsgeest vooral – geen spoor van gevoeligheid, geen "schwärmerei" gelijk het in zulk geval veel voorkomt – zelfbewust hoog temperament, gemengd met even stijl en gezond godsdienstig gevoel. Wat ging er in zulk een meisje groeien?

Ik heb al meer bezoekers gekregen die naderhand hunne indrukken neergepend hebben, maar nog nooit is 't me gebeurd dat iemand zoo fijn had opgemerkt en zoo getrouw heeft weergegeven 't geen ze er

gezien had.

Mij is het een troost en het geeft me een behagelijk gevoel uit het Dagboek te vernemen dat Paula de lectuur in mijn boeken genoten heeft en het zoo geestdriftig in haar dagboek neerschrijft. Nu ik weet – helaas te laat – heb ik er zoveel spijt van dat ik met tijdens het bezoek verleden zomer, niet een half uur met het meisje afzonderlijk heb bezig gehouden, in plaats van met de "grooten menschen" – als het niet onbescheiden is zou ik een paar dingen willen vragen:

Is er iets terecht gekomen van de foto's die Paula en haar broer hier gemaakt hebben? – Ware het niet mogelijk een goede foto te krijgen van Paula en haar broer? – Ik weet niet of "Mijn Dagboek" in den handel te krijgen is en bij welken uitgever. Het zou anders hoogst aangenaam zijn 4 of 5 exemplaren er van t kunnen krijgen voor rekening, om er vooreerst mijn dochters en een paar vrienden dit kostelijk document te kunnen ter hand stellen, die het in alle verering zouden bewaren. – Ik hoop wel eens de gelegenheid te hebben persoonlijk iets meer over uw twee kinderen te kunnen vernemen en ook over de manier waarop de ramp zich heeft voorgedaan.

Intussen met ons aller innigste deelneming in Uwen rouw en genegen groet

Stijn Streuvels

De eeuwigheid is het nu...

11 mei 1940, 4 u.30, ROOSENDAAL.
"Mijn Heer en mijn God!"...
Dood, alle twee! Geen hoop meer, geen toekomst... Wat zijn moet, dat zal zo zijn

Met bijzondere dank aan Olav Geerts, genoemd naar Paula's broer, Olav, en Beatris D'Haese, moeder van Olav Geerts en nicht van Paula en Olav Geerts.

11. *Klimop*, oktober 1969, nr. 1, p. 13-14.

12. We hebben de oorspronkelijke brief van Streuvels aan Geerts niet teruggevonden.

13. Peter Mertens, afkomstig uit Nieuwenhove, is na de Eerste Wereldoorlog uitgeweken naar Duitsland en werkt er in de uitgeverwereld. Beiden zijn goede bekenden van Stijn Streuvels.